

Motion till riksdagen
2011/12:So496

av Marianne Berg m.fl. (V)

Könstillhörighetslagen

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Vår könsidentitet	2
4	Att byta kön	2
5	Den omoderna könstillhörighetslagen	3
5.1	Ta bort kravet på sterilisering	4
5.2	Ta bort kravet på att sökanden ska vara ogift	5
5.3	Ta bort kravet på åldersgräns	5
5.4	Ta bort kravet på svenskt medborgarskap	6

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden ska vara steriliserad tas bort.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att det uttryckligen blir tillåtet för transsexuella att spara könsceller för eventuell framtida assisterad befruktning.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden inte får vara gift eller registrerad partner tas bort.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att 18-årsgränsen för fastställande av könstillhörighet tas bort.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden måste vara svensk medborgare tas bort.

3 Vår könsidentitet

För de allra flesta av oss är vår könsidentitet självklar och okomplicerad. Vi identifierar oss och uttrycker oss på sätt som är allmänt accepterade för det kön vi föddes med. Men det finns människor som inte alls har samma relation till sitt kön eller till sin kropp. Transpersoner är ett samlingsbegrepp för människor som av olika skäl inte självklart identifierar sig med sitt biologiska kön och alla de sociala beteenden som förväntas av kvinnor respektive män. Det kan handla om transsexuella som vill genomgå fullständiga medicinska könsbyten eller om transvestiter. Det föds dessutom ett antal barn varje år, cirka ett på 1 500–2 000 födslar, som har en oklar biologisk könsidentitet, s.k. intersexuella. Många transpersoner och intersexuella identifierar sig väldigt tydligt som män eller kvinnor men det finns de som inte gör det. En persons könsidentitet har inget med personens sexuella läggning att göra. En transperson kan alltså vara homosexuell, bisexuell eller heterosexuell.

4 Att byta kön

Vissa personer upplever att de har fötts i en kropp med fel kön. Transsexuella vill korrigera kroppen som inte stämmer överens med den upplevda könsidentiteten genom hormonbehandling eller kirurgi. Transsexualism är en sjukdom, och behandling ges inom den allmänna sjukförsäkringens ramar. Den enda verk samma behandlingen anses vara en medicinsk och kirurgisk köns-

korrigerig ("könsbytesoperation"), vilket i Sverige också erbjuds tillsammans med ett byte av juridiskt kön. Under åren 1992–2009 ansökte 540 personer om könsbyte. Antalet sökanden har ökat stadigt sedan 1972 då lagen infördes.

För att få rätt till operation krävs i dag att en ny juridisk könstillhörighet först fastslås. För att få denna nya könstillhörighet har Socialstyrelsens rättsliga råd som praxis att kräva ett läkarutlåtande av en psykiater som utrett patienten under en längre tid, i allmänhet omkring två år. För de transsexuella patienter som behöver kirurgisk behandling krävs alltså först minst två års utredning inom psykiatrin.

I hälso- och sjukvårdslagen fastslås att alla ska ha rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor. Det innebär att behoven hos den enskilde patienten ska styra insatserna, och att hinder för detta endast är begränsningar i det medicinska kunnandet, dvs. att bot eller lindring saknas. Vi anser att detta även måste gälla vid könsbyte.

5 Den omoderna könstillhörighetslagen

Könstillhörighetslagen reglerar hur ett byte av juridisk könstillhörighet går till för transsexuella och intersexuella personer. Lagen har i princip varit oförändrad sedan dess tillkomst 1972. En översyn av lagen, Könstillhörighetsutredningen (SOU 2007:16), presenterades i mars 2007. Socialstyrelsen presenterade även en rapport om transsexuella 2010. Av rapporten framgår att lagen är föråldrad och bör ändras. Alliansregeringen har dessvärre ännu inte lagt fram något förslag till lagändring. Ansvarig minister kan inte heller ange någon närmare tidsplan för arbetet (se svar på interpellation. 2010/11:395).

Detta är både sorgligt och uppseendeväckande eftersom transfobin i samhället knappast avtagit, tvärtom. Det finns inte heller något som tyder på att situationen för de berörda personerna, alltså transsexuella, intersexuella och deras anhöriga, har blivit bättre de senaste åren. Dagens könstillhörighetslag är omodern. Kraven på att patienten för att få behandling ska vara steril, ogift, svensk medborgare och 18 år samt olika tidsgränser leder till ett ökat psykiskt lidande. I dag måste den kvinna eller man som vill byta kön leva som det upplevda könet i minst ett år innan operation kan bli aktuellt. Människor som redan mår dåligt förväntas orka bryta mot omgivningens normer om vad som är manligt och kvinnligt. Dag efter dag, i kön i mataffären, på bussen och på jobbet.

Vi är övertygade om att transfobin, transsexuellas ohälsa och den bristfälliga lagstiftningen har ett samband. Transsexuella diskrimineras, hånas, ofredas och misshandlas. Detta kommer att fortsätta så länge inte samhället sänder tydliga signaler om att transsexuellas mänskliga rättigheter är värda att ta på allvar. Regeringen kan visa det genom att ta fram en värdig lagstiftning som reglerar könsbyte.

Fel! Okänt namn

5.1 Ta bort kravet på sterilisering

Att människor tvångssteriliseras låter som en kvarleva från 1930-talet. Men tvångssterilisering är ett högst verkligt ingrepp för de personer som genomgår könskorrigering i dagens Sverige. Kvinnor och män som byter kön förvägras i dag möjligheten att bli förälder i framtiden eftersom deras könsceller inte får sparas. Detta är både ovärdigt och omänskligt.

I dag krävs att den som ansöker om ändrad könstillhörighet ska vara steriliserad eller på annat sätt sakna fortplantningsförmåga. Det är dock möjligt för en person att spara könsceller innan hon eller han får sin könstillhörighet ändrad. Därför skulle det vara teoretiskt möjligt att personen och hennes eller hans partner använder sig av de sparade könscellerna vid en assisterad befruktning. I dag hindrar dock Rättsliga rådets och förvaltningsdomstolarnas tolkning av steriliseringskravet denna möjlighet för en transsexuell person att bli förälder. För att uppfylla steriliseringskravet krävs alltså att den sökande inte har sparade könsceller som kan resultera i ett biologiskt barn (SOU 2007:16 s. 181). Vi anser att det är oacceptabelt att transsexuella och intersexuella berövas möjligheten att bli biologiska föräldrar på det sätt som sker i dag.

En förälders könstillhörighet och könsidentitet spelar inte någon roll för förmågan att ta hand om ett barn.

Jämställdhetsombudsmannen (tidigare JämO, nu ersatt av DO) har uttalat att steriliseringskravet i könstillhörighetslagen är könsdiskriminerande. Regeringen har medgett att kravet kan uppfattas som könsdiskriminerande eftersom diskriminering av transsexuella är att anse som könsdiskriminering (prop. 2007/08:95).

Steriliseringskravet har även nyligen kritiserats av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter.

Vi delar dessa synpunkter och anser att kravet på sterilisering i den nuvarande lagen är diskriminerande mot transexuella. Vi anser även att Könstillhörighetsutredningens förslag om att införa ett krav på att könskörtlarna ska vara avlägsnade innan könstillhörigheten ändras är lika diskriminerande eftersom det i praktiken innebär tvångskastrering. Eftersom ett avlägsnande av könskörtlarna är ett så omfattande ingrepp bör varje patient själv få avgöra om hon eller han vill genomgå behandlingen. Socialstyrelsen har i sin rapport från 2010 lagt fram ett annat förslag än Könstillhörighetsutredningen, vilket är positivt. Där rekommenderas bl.a. att kravet på sterilisering avskaffas utan att något krav på kastrering införs.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden ska vara steriliserad tas bort.

Regeringen bör även lägga fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att det uttryckligen blir tillåtet för transexuella att spara könsceller för eventuell framtida assisterad befruktning.

5.2 Ta bort kravet på att sökanden ska vara ogift

I dag tvingas gifta personer som vill byta kön till skilsmässa. Ett könsbyte kan bara beviljas om personen inte lever i äktenskap eller i partnerskap. Detta är oacceptabelt. Vid tiden för lagens tillkomst var partnerskapslagen ännu inte ens påtänkt och inga andra länder hade infört möjlighet till juridiskt ”könsbyte” för transsexuella och intersexuella. Attityderna mot den som avvek från könsnormerna var dessutom mycket hårdare jämfört med i dag.

Könstillhörighetsutredningen föreslår att kravet på att sökanden ska vara ogift tas bort.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden inte får vara gift eller registrerad partner tas bort.

5.3 Ta bort kravet på åldersgräns

I dag tvingas unga transsexuella genomgå puberteten i en kropp som känns fel och främmande. Enligt könstillhörighetslagen får fastställelse av könstillhörighet för en person som är transsexuell endast meddelas om sökanden har fyllt 18 år. Detta innebär att någon könskorrigering operation inte kan utföras på en person som är under 18 år. Innan sökanden fyllt 23 år får tillstånd bara lämnas om det finns synnerliga skäl. Enligt uppgift gör dock Rättsliga rådet regelmässigt undantag från 23-årsgränsen (SOU 2007:16 s. 161). Utredning och hormonbehandling enligt hälso- och sjukvårdslagen kan dock påbörjas innan personen fyllt 18 år. Möjligheterna till en lyckad övergång till det önskade könet ökar kraftigt om personen slipper genomgå puberteten i sitt biologiska kön (SOU 2007:16 s. 164).

För en person som är man-till-kvinna-transsexuell (MTF) kan det innebära att hon slipper röstterapi, operationer av struphuvudet och plågsam epiletering (hårborttagning). För en kvinna-till-man-transsexuell (FTM) kan det innebära att bröstet inte utvecklas helt och att han därigenom eventuellt slipper genomgå mastektomi (borttagande av bröstet). Trots att regeringens utredare är väl medveten om dessa fakta har utredaren ändå valt att föreslå att den nuvarande 18-årsgränsen ska kvarstå. Socialstyrelsen föreslår dock i rapporten från 2010 att det bör utredas hur personer under 18 år ska få sin juridiska könstillhörighet ändrad och att insättandet av s.k. stopphormoner bör övervägas skyndsamt för att minska risken för psykisk ohälsa.

Vi anser att åldersgränsen ska tas bort helt. Redan i dag görs alltid en omfattande utredning av varje patient och en bedömning i det enskilda fallet. Åldersgränsen fyller därför inget syfte.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att 18-årsgränsen för fastställande av könstillhörighet tas bort.

Fel! Okänt namn

5.4 Ta bort kravet på svenskt medborgarskap

I dag krävs svenskt medborgarskap för att få tillstånd att ändra sin könstillhörighet. Motivet var oro över hur en person som fått sin könstillhörighet ändrad i Sverige skulle bemötas i sitt hemland om hon eller han återvände dit. År 1972 fanns även oro för att Sverige skulle tvingas ta emot ett stort antal utländska medborgare som ville ändra sin könstillhörighet om inte kravet infördes. Könstillhörighetsutredningen poängterar att den medicinska delen av byte av könstillhörighet är en sjukvårdsfråga och därför styrd av reglerna om utländska medborgares rätt till sjukvård i Sverige. Utredningen föreslår att tillstånd till ändrad könstillhörighet fortsättningsvis ska kunna meddelas även till den utländska medborgare som är bosatt i landet. Bosättningsbegreppet ska tolkas som i socialförsäkringslagen, dvs. att personen måste kunna antas vistas i landet i minst ett år framöver. Vidare föreslår utredningen att hon eller han måste ha bott i Sverige under minst ett år i anslutning till att tillståndet utfärdas. Vänsterpartiet håller med utredaren om att det är dags att ta bort kravet på svenskt medborgarskap för att få tillstånd att ändra sin könstillhörighet.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring av könstillhörighetslagen som innebär att kravet på att sökanden måste vara svensk medborgare tas bort.

Stockholm den 1 oktober 2011

Marianne Berg (V)

Bengt Berg (V)

Eva Olofsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)